Brothættar byggðir 2012 - 2025

Kynning á Brothættum byggðum fyrir sveitarstjórn, heimastjórn Vesturbyggðar og fulltrúa Vestfjarðastofu

22. október 2025

BYGGÐASTOFNUN

Kristján Þ. Halldórsson og Helga Harðardóttir

Tilurð verkefnisins

- Allt byrjaði á Raufarhöfn
- Vakti fljótlega athygli stjórnvalda og hefur öðlast fastan sess í Byggðaáætlun og fjármögnun hennar til næstu ára

BYGGÐASTOFNUN

Meginmarkmið verkefnisins Brothættar byggðir

Að sporna við viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðarlögum landsins

Verkefnið er ein af 44 aðgerðum Byggðaáætlunar sem ætlað er að styðja við framtíðarsýn um blómleg byggðarlög um land allt. Nánar tiltekið aðgerð C.2.

BYGGÐASTOFNUN

Undirmarkmið verkefnisins Brothættar byggðir

- **Að auka viðnámsþrótt** brothættra byggðarlaga gegn hnignun svo sem fólksfækkun, skekktri aldursdreifingu og áföllum í atvinnulífi.
- **Að virkja frumkvæði og samtakamátt** íbúa og auka vitund þeirra um eigin þátt í þróun samfélagsins.
- **Að gefa íbúum kost á að taka þátt í forgangsröðun málefna**.
- **Að stilla saman strengi ríkis, sveitarfélags, opinberra stofnana, atvinnulífs og íbúa** í ákvörðunum sem varða viðkomandi byggðarlag.
- Að nýta verkefnið til að **vekja athygli á viðfangsefnum** sem eiga við í fleiru en einu byggðarlagi og **leita lausna** á þeim í samstarfi við stjórnvöld og aðra hagsmunaaðila.

Helstu verkfæri Brothættra byggða eru tengd þessum þremur markmiðum

BYGGÐASTOFNUN

Brothættar byggðir – víðtækt samstarf

SSNE
Samtök sveitarfélaga & atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra

Vestfjarðastofa

REYKHÓLAHREPPUR
UNAÐUR AUGANS

AUSTURBRÚ

SAMTÖK SVEITARFÉLAGA Á VESTURLANDI

KALDRANANESHREPPUR

SASS
SAMTÖK
SUNNLENSKRA
SVEITARFÉLAGA

BYGGÐASTOFNUN

Hvaða byggðarlög eiga heima í verkefninu?

- Meginmarkmið lýtur að því að stöðva viðvarandi fólksfækkun
- Byggðarlög sem hafa verið í mestum vanda hvað varðar m.a. fækkun íbúa og óhagstæða aldursdreifingu hafa notið forgangs inn í verkefnið
- Mikilvægt að byggðarlögin njóti annars stuðnings hagaðila eftir því sem tök eru á á verkefnistímanum
- Byggðastofnun hefur mótað mælikvarða á stöðu byggðarlaga

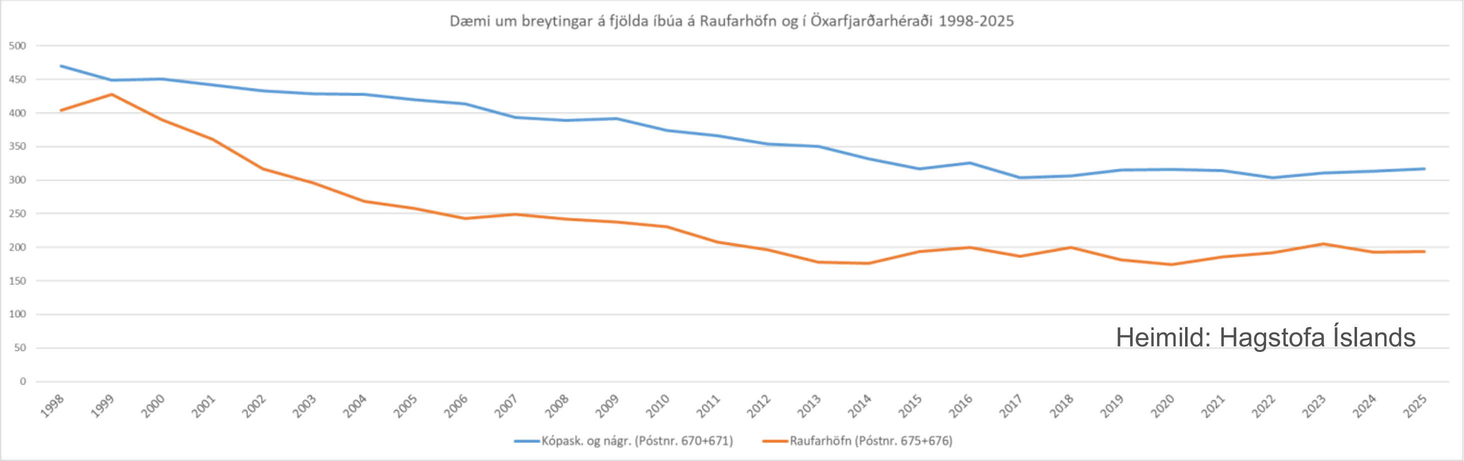

BYGGÐASTOFNUN

Mælikvarðar Byggðastofnunar taka til:

- Íbúafjölda, aldurssamsetningar, kynjahlutfalls o.fl. (50%)
- Fasteignamatsstuðuls (fasteignaverðs) (5%)
- Landfræðilegrar stöðu/stærðar atvinnusóknarsvæða (20%)
- Annarra þátta (atvinnulífs, fjárhags sveitarfélaga og tekna íbúa) (25%)

BYGGÐASTOFNUN

Upphafsár þátttökubyggðarlaga

Upphaf

2012
Raufarhöfn

2013
Bíldudalur
Breiðdalur
Skaftárhreppur

2014

Mótun

2015
Hrísey
Grímsey
Öxarfjarðarhérað

2016

2017
Árneshreppur

Unnið skv. verklagi frá 2016/2017

2018
Borgarfjörður eystri
Þingeyri og nærsveitir

2019
Bakkafjörður

2020
Strandabyggð

2021

2022
Dalabyggð
Stöðvarfjörður

2023

2024
Reykhóla-hreppur

2025
Kaldrana-neshreppur

BYGGÐASTOFNUN

Sextán þátttökubyggðarlög Brothættra byggða 2012-2025

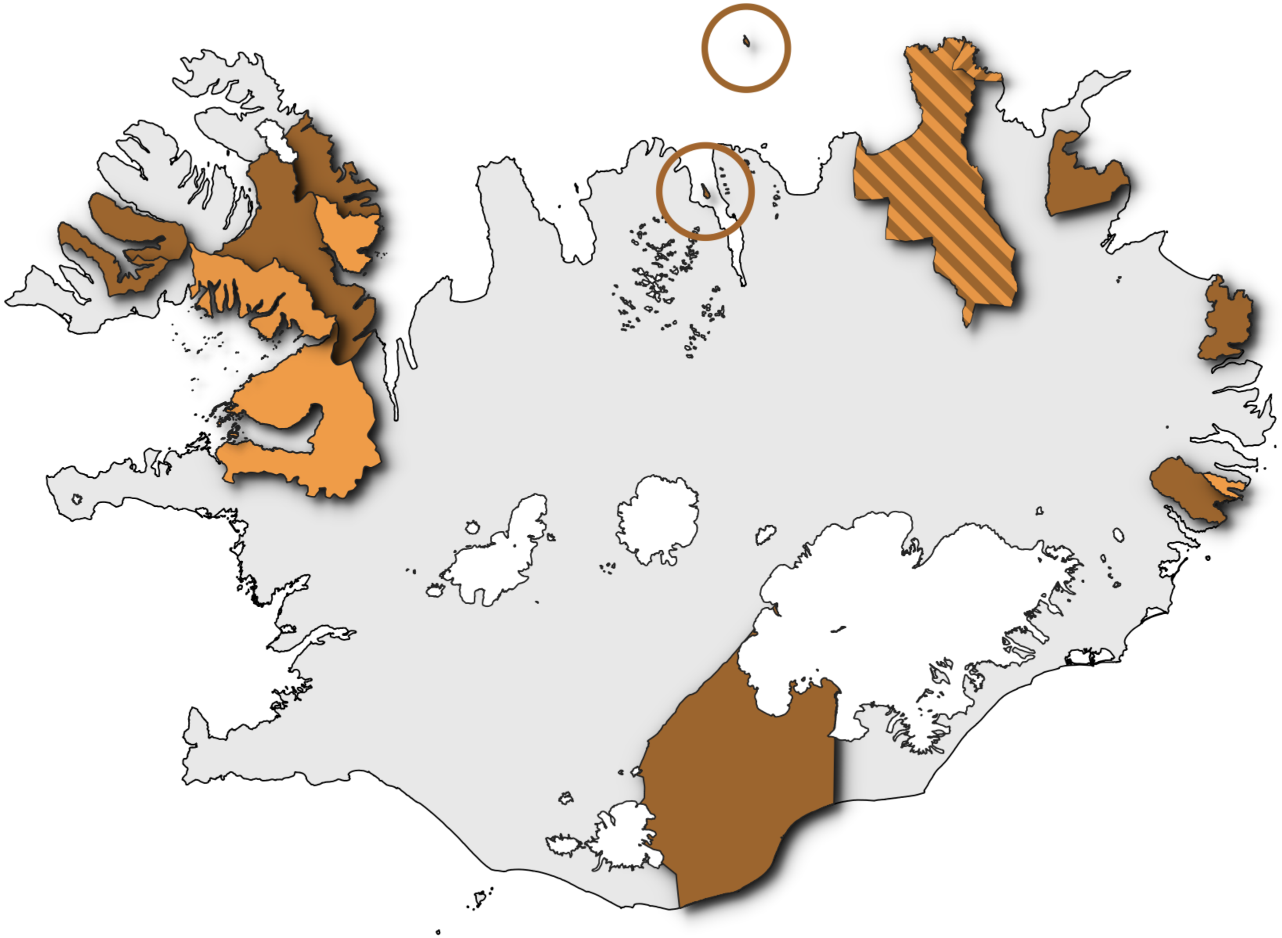

Núverandi þátttökubyggðarlög merkt með ljósari lit, tilraunaverkefni til þriggja ára eru merkt með tvílitu skástrikuðu mynstri.

BYGGÐASTOFNUN

Hlutverk Byggðastofnunar

- Mótun og þróun verklags
- Heldur utan um heildarstýringu á verkefninu á landsvísu
- Virk þátttaka í verkefnisstjórnum og stuðningur við verkefnisstjóra
- Árangursmat
- Samtal og upplýsingagjöf til ráðuneytis
- Upplýsingamiðlun um málefni Brothættra byggða

BYGGÐASTOFNUN

Áfangaskipting

Verkefninu er skipt í fjóra áfanga:

1. Undirbúningur
2. Stefnumótun og áætlanagerð, þar með talið íbúaþing
3. Framkvæmd
4. Lok verkefnis, árangur festur í sessi.

Samningar um ný þátttökubyggðarlög ná nú til fimm ára að jafnaði en voru áður til fjögurra ára.

Áður voru dæmi um framlengingu verkefna mæltu aðstæður með því.

BYGGÐASTOFNUN

Verkefnisstjórinn og verkefnisstjórnir

- Verkefnisstjóri leiðandi í öllu verkefnisferlinu og starfar náið með verkefnisstjórn og íbúum
- Fulltrúar í verkefnisstjórn
  - Íbúar
  - Sveitarfélag
  - Landshlutasamtök
  - Byggðastofnun
- Verkefnisstjórn fundar 5-7 sinnum á ári að jafnaði, oftast fjarfundir.

BYGGÐASTOFNUN

Þátttaka íbúa lykilatriði í verkefninu

- Íbúaþing
- Fulltrúar í verkefnisstjórnum
- Árlegir íbúafundir
- Samtal við verkefnisstjóra
- Þátttaka í málefnahópum
- Efling frumkvæðis íbúa – ýmsar leiðir
- Frumkvæðisverkefni íbúa
- Þátttaka í samfélagsverkefnum

BYGGÐASTOFNUN

Aðlögun verkefnis að aðstæðum hvers byggðarlags

- Byggðarlögin eru ólík að stærð og gerð.
- Helstu atvinnuvegir mismunandi, mikilvægar greinar eru
  - Sjávarútvegur
  - Landbúnaður
  - Fiskeldi
  - Ferðaþjónusta
- Verkefnisáætlanir og úrræði hvers verkefnis mótast af atvinnuháttum og samfélagsgerð með áherslu á hugmyndir íbúa hvers byggðarlags
- Frumkvæði íbúa og virk þátttaka þeirra er kjarni hvers verkefnis og árangur ræðst einkum af þessum þáttum

Meginverkfæri Brothættra byggða
– væntingar og takmarkanir - verkefnið er ekki töfralausn

- Þátttaka og frumkvæði íbúa
- Verkefnisstjórinn og verkefnisstjórnir
- Verkefnisáætlun
- Styrkir til frumkvæðisverkefna
- Samstarf og stuðningur hagaðila
- Samstarf verkefnisstjóra
- Hlutverk Byggðastofnunar

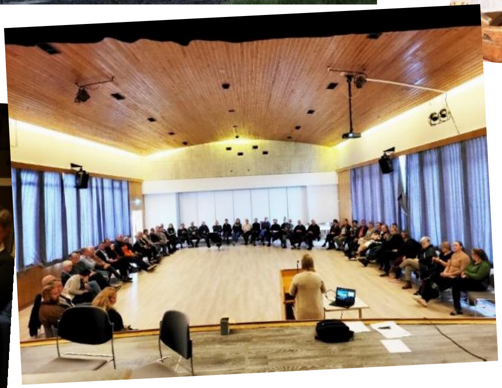

BYGGÐASTOFNUN

Samstarf og stuðningur hagaðila – aðlögun hvers verkefnis að aðstæðum

- Mikilvæg aðkoma landshlutasamtaka með virkri þátttöku í hverju verkefni, m.a. í tengslum við umsýslu styrkja
- Landshlutasamtök eiga fulltrúa í verkefnisstjórn og verkefnisstjórar eru starfsmenn þeirra
- Dæmi um aðkomu ríkis og stofnana í einstökum byggðarlögum á verkefnistíma
  - Aflamark Byggðastofnunar, Fjarskiptasjóður, Orkustofnun o.fl.
- Sveitarfélag á fulltrúa í verkefnisstjórn og tekur þátt í samstarfi um fjölmargar aðgerðir/markmið verkefnisáætlana

BYGGÐASTOFNUN

Verkefnisáætlun í hverju byggðarlagi

- unnin upp úr stöðugreiningu og skilaboðum íbúaþings

Meginmarkmið 1: Fyrirmyndar umhverfi

Starfsmarkmið 1.1	**Farið verði í hugmyndavinnu með virku samstarfi íbúa og sveitarfélags um nýtingu á Balanum. Útfærð tillaga liggi til kynningar vorið 2023.** Ábyrgð: Íbúar, Íbúasamtök Stöðvarfjarðar og verkefnisstjóri.
Starfsmarkmið 1.2	**Vinna verði hafin við uppbyggingu á Balanum og fyrstu áföngum lokið fyrir lok árs 2023.** Ábyrgð: Fjarðabyggð og Íbúasamtök Stöðvarfjarðar.

Verkefnisáætlun í hverju byggðarlagi

- Framvinda vinnu að markmiðum

Meginmarkmið og starfsmarkmið byggðalags – stöðumat

Nokkuð hefur verið sveigt frá mörgum þáttum í upphaflegri markmiðasetningu í samræmi við ákvörðun íbúafundar 2020. Það skýrir minni framgang en ella væri í mörgum þeirra mála sem voru á upphaflegu markmiðaáætluninni.

Meginmarkmið 1 - Traustur landbúnaður og sjávarútvegur						
Starfsmarkmið	**0%**	**25%**	**50%**	**75%**	**100%**	**Skýringar**
Nýliðun í landbúnaði						Tveir bændur hafa hafið sauðfjárbúskap í stað tveggja sem hættu búskap.
Styrking sauðfjárræktar						Í greinargerð til landbúnaðarráðherra er lögð áhersla á nýliðun.
Veiðiheimildir út frá sérstöðu sveitarfélagsins						Byggðakvóti fyrir árið 2023 jókst um 100%.
Auka framlegð strandveiða til samfélagsins						Vandséð er hvernig hægt er að auka framlegð þeirra strandveiðisjómanna sem róa frá Norðurfjarðarhöfn.
Frumkvöðla- og nýsköpunarstarf verði eflt						Nokkur nýsköpunarverkefni eru í gangi, m.a. húsasmíði, jóga, fjölbreytt afþreying og íþróttaaðstaða. Kjötvinnsla er í startholunum.

Meginmarkmið 2 - Einstakt menningarlandslag og náttúra						
Starfsmarkmið	**0%**	**25%**	**50%**	**75%**	**100%**	**Skýringar**
Bæta innviði fyrir ferðaþjónustuna						Stofnuð hafa verið Ferðamálasamtök Árneshrepps. Þau fóru í markaðs-setningarátak sem heppnaðist vel.
Merking handverks og iðnaðar						Kjötvinnsluverkefni sem er í startholunum hyggst láta hanna logo.
Þróun minjagripa						Verkefnið hlaut ekki hljómgrunn og hefur lítið verið fylgt eftir.
Efling ferðaþjónustu						Stofnuð voru Ferðamálasamtök Árneshrepps sem hafa staðið fyrir markaðssetningarátaki og fyrirtæki í ferðaþjónustu hafa hlotið styrki til nýsköpunar og fjölgunar afþreyingarmöguleika.
Endurgera fuglaskoðunar- og útsýnisstað						Þetta verkefni hefur ekki náð flugi.

Stígandi í atvinnulífi						
Starfsmarkmið	**0%**	**25%**	**50%**	**75%**	**100%**	**Skýringar**
Strandir verði miðstöð þjóðtrúar á Íslandi						Ötult starf Rannsóknaseturs HÍ skýrir góða stöðu.
Stofnun heilsutengds ferðaþjónustufyrirtækis eða uppbyggingarseturs						Kyrrðarkraftur nái ekki flugi.
Tryggja Strandabyggð auknar fiskveiðiheimildir						
Bæta afkomu ferðaþjónustufyrirtækja og auka fjölbreytni þeirra						Áratak hefur hafið störf og ÓBH skoðar stjóstangaveiði.
Hefja félags- og atvinnustarfsemi tengda sjósporti						Sjóíþróttafélagið Rán.
Gerðar verði tilraunir með veiðar á grjótakrabba og/eða öðrum vannýttum tegundum, svo sem flundru, til nytja						Hafgustur ehf stofnaður.
Gera fólki kleift að starfa og setjast að í Strandabyggð og sinna störfum án staðsetningar						Aukin markaðssetning á Þróunarsetrinu hófst.
Skipuleggja og framkvæma átak í aukinni fjölbreytni atvinnulífs						
Komið verði á fót a.m.k. einni nýrri einingu/starfsemi í fullvinnslu og sölu afurða úr						Kjötvinnslan á Stóra-Fjarðarhorni. Vinnslan á Húsavík studdog Hafgustur fékk styrk úr

BYGGÐASTOFNUN

Samstarf á milli verkefnisstjóra í Brothættum byggðum

- Þétt og reglulegt samstarf á milli verkefnisstjóra og Byggðastofnunar:
  - Þátttaka verkefnisstjóra í sambærilegum verkefnum (utan Bb)

Aðrir styrkir og aðgerðir í þágu Brothættra byggða

- Stuðningur við umsóknir í aðra sjóði, dæmi eru:
  - Framkvæmdasjóður ferðamannastaða
  - Matvælasjóður
  - Evrópustyrkur úr áætluninni *Creative Europe*
- Mögulegur stuðningur í sértækum aðgerðum ríkis og sveitarfélaga, dæmi eru:
  - Ísland ljóstengt
  - Vegabætur
  - Styrkir til verslunar í dreifbýli, A.9.
  - Styrkir til sértækra verkefna sóknaráætlanasvæða, C.1.
- Árangur af umsóknum um styrki í Uppbyggingarsjóðum
  - Dæmi eru um að fleiri og sterkari umsóknir hafi borist Uppbyggingarsjóðum úr þátttökubyggðarlögum Brothættra byggða eftir að verkefnið hófst

21. september 2023 / Innviðaráðuneytið

Verslun í dreifbýli – auglýst eftir umsóknum

Golli

Opnað hefur verið fyrir umsóknir um framlög sem veitt eru á grundvelli stefnumótandi byggðaáætlunar fyrir árin 2022-2036 vegna verkefna sem tengjast aðgerð A.9 Verslun í dreifbýli.

BYGGÐASTOFNUN

Styrkir til frumkvæðisverkefna

- Frumkvæðissjóður hvers byggðarlags veitir grunnfjárhæð 11 milljónir á ári í styrki í hverju byggðarlagi á árinu 2025
- Frá árinu 2022 er að auki reiknað álag vegna fjölda íbúa í fjölmennari samfélögum
- Styrkir bundnir við þriðja og fjórða áfanga verkefnisins
- Verkefnisstjórn annast og ber ábyrgð á úthlutun styrkja
- Verkefnisstjóri fylgir styrktum verkefnum eftir í samráði við verkefnisstjórn

BYGGÐASTOFNUN

Dæmi um frumkvæðisverkefni

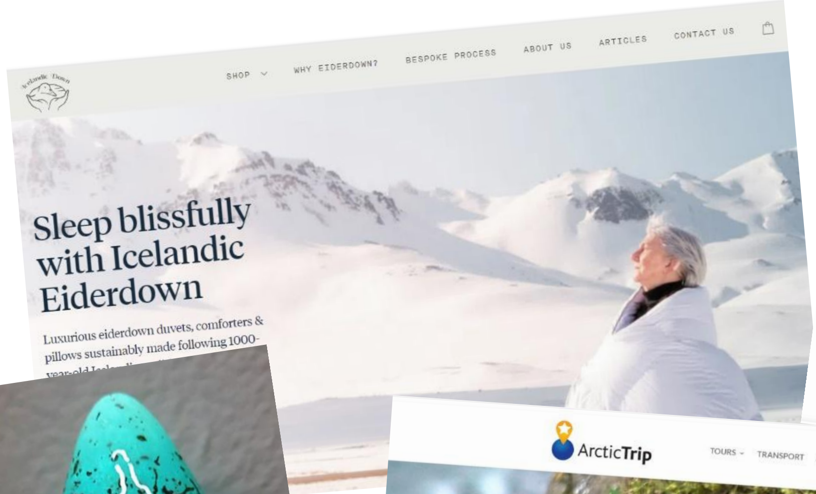

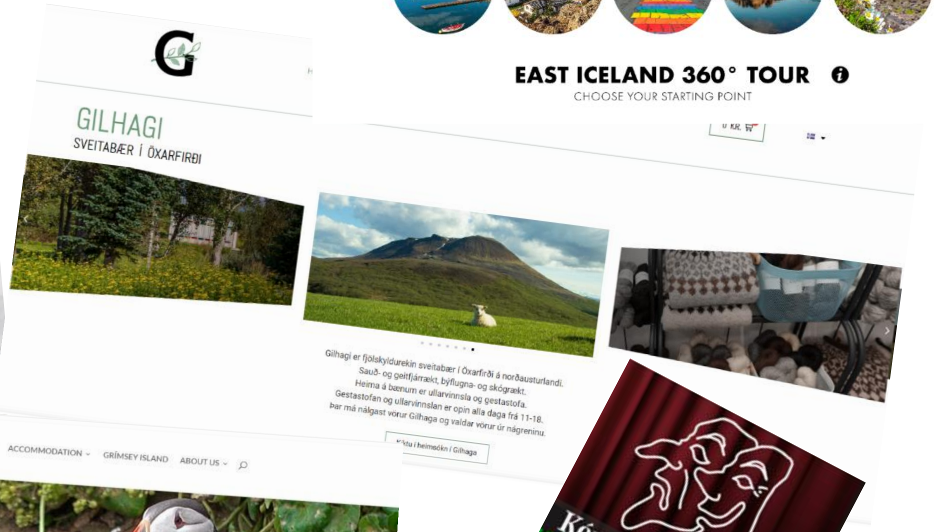

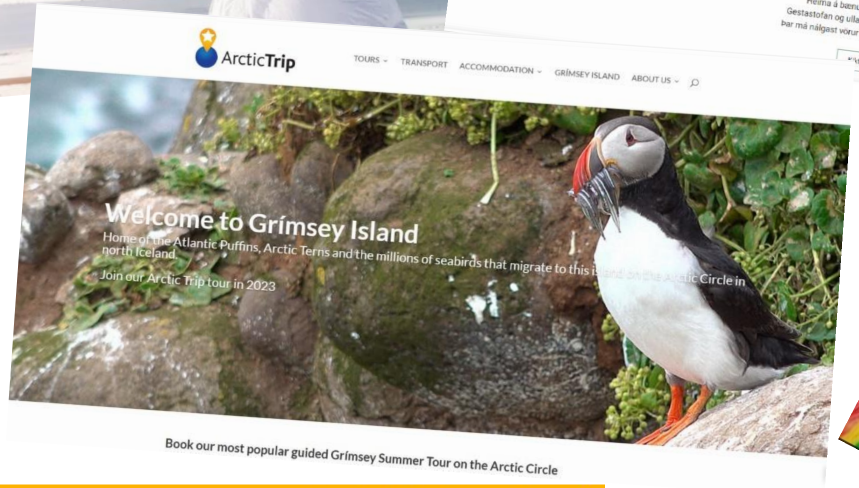

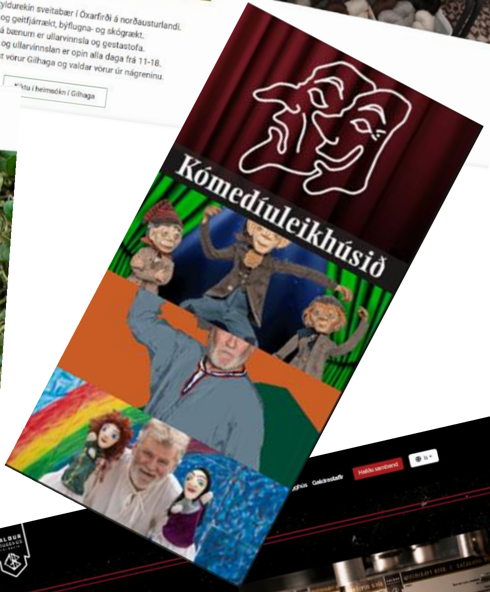

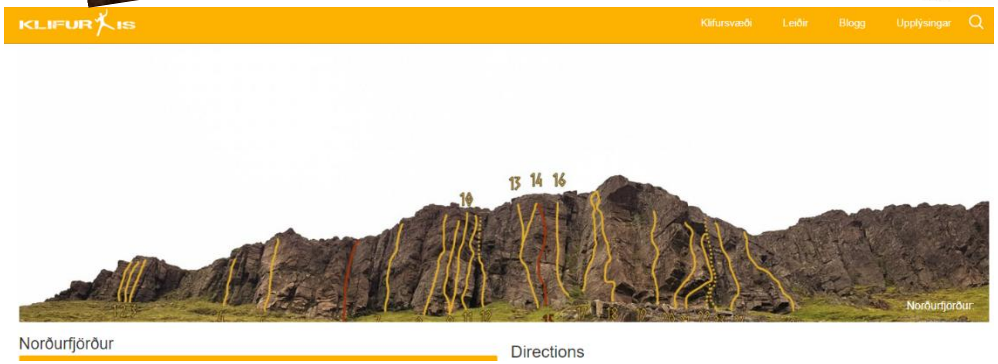

Dæmi um frumkvæðisverkefni

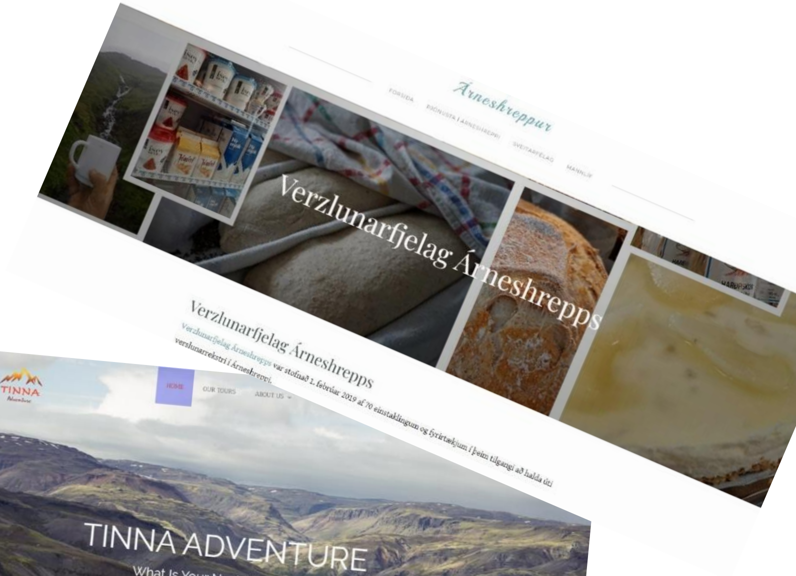

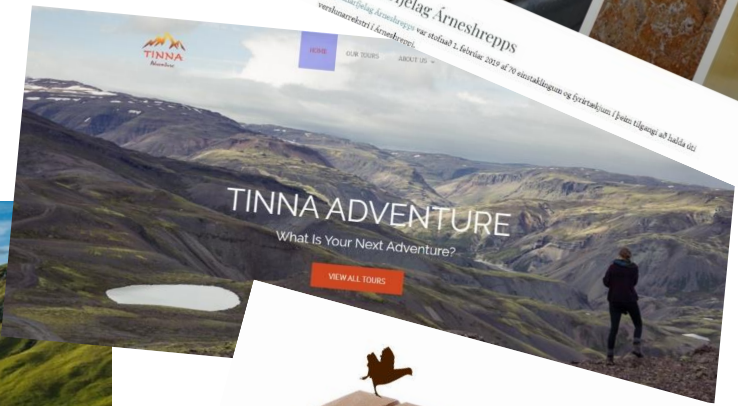

BYGGÐASTOFNUN

Fréttir og umfjöllun um styrkt verkefni

Lögð er áhersla á jákvæða og vandaða umfjöllun um byggðarlagið

- Heimasíður, samfélagsmiðlar, fréttamiðlar

AUSTUR FRÉTT — Austurfrétt · Fréttir · Lífið · Íþróttir · Umræðan · Tístið · Veður

Kaffibrennsla skýtur rótum á Stöðvarfirði

Höfundur: Gunnar Gunnarsson • Skrifað: 09. desember 2

Lukasz Stencel er nýfluttur aftur til Stöðvarfjörð me kaffibrennsluna Kaffi Kvörn, í farteskinu. Hann hefu Sköpunarmiðstöðinni, þar sem hann vann í fiski efti keypti síðar ásamt öðrum á eina krónu.

Lukasz er alinn upp í Póllandi. Afi hans starfaði þar s Lukasz segist muna eftir honum takandi út sekki með svokölluðum grænum baunum, sem fólkið í nágrennir

Lukasz flutti síðan ásamt fjölskyldu sinni til Stöðvarfjar Hann hélt síðan suður þegar frystihúsið lokaði en kveð „Ég hef alltaf elskað þennan stað og viljað flytja til baka sumur. Ég hef ekki hætt að brosa síðan ég flutti hingað

Bændablaðið — Fréttir · Líf&Starf · Skoður

Jakob K. Kristjánsson, skógarbóndi frá Hóli í Hvammssveit í Dalabyggð, með ungar Hryms-trjáplöntur. Mynd / smh

Fréttir | 15. nóvember 2024

Stórtæk ræktun á Hrym í Búðardal

Bændablaðið — Fréttir · Líf&Starf · Skoðu

Líf og starf | 1. september 2023

Unnendur sjósunds boðnir velkomnir

Höfundur: Steinunn Ásmundsdóttir

Byggð hefur verið upp aðstaða til sjóbaða við bæinn Fell í Finnafirði.

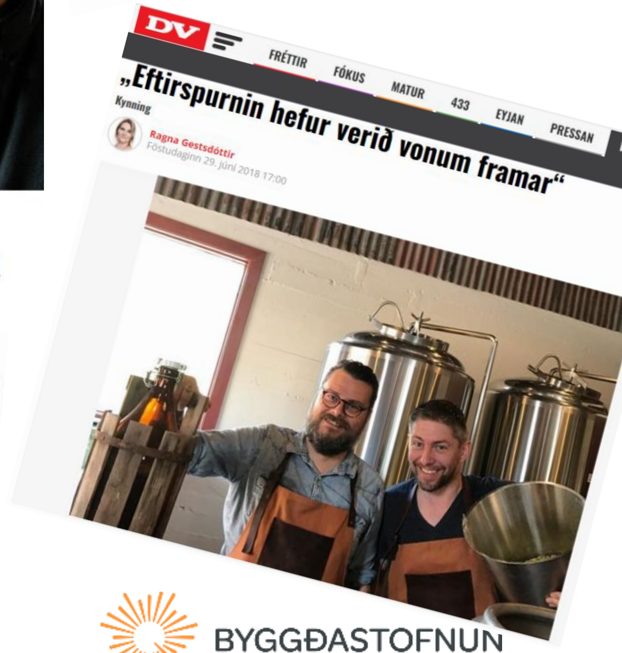

DV — FRÉTTIR · FÓKUS · MATUR · 433 · EYJAN · PRESSAN

„Eftirspurnin hefur verið vonum framar“

Kynning

Ragna Gestsdóttir

Föstudaginn 29. júní 2018 17:00

Fréttir | 24. ágúst 2020

Baskasetur byggt upp í risavöxnum lýsistanki

Höfundur: Margrét Þóra Þórsdóttir

Þrettán verkefni fengu úthlutað styrkjum í verkefninu Áfram Árneshreppur sem stendur yfir og er hluti af verkef

Viðskipti | Morgunblaðið | 4.4.2023 | 6:15 | Uppfært 7:41

Vilja rækta tíu tonn af hvítlauk

Þórunn Ólafsdóttir með hvítlauksuppskeru. Ljósmynd/Aðsend

BYGGÐASTOFNUN

Hvað gerist eftir að Byggðastofnun dregur sig í hlé úr verkefni í lok samningstímans?

- Það hefur ávallt verið leitast við að skilgreina framhald verkefna eftir að Byggðastofnun dregur sig í hlé
- Eftirfylgni verið með ólíkum hætti eftir verkefnum
- Ákvæði um markvissa eftirfylgni í að lágmarki eitt ár eru nú hluti af nýjum samstarfssamningunum við sveitarfélög og landshlutasamtök

BYGGÐASTOFNUN

Úttekt/áhrifamat KPMG í tilefni af rúmlega 10 ára starfi í Brothættum byggðum

Brothættar byggðir

Áhrifamat

Ráðgjafarsvið KPMG

—

Október 2023

Unnið er með ábendingar um þessar mundir

Möguleg sóknarfæri í Brothættum byggðum

- Samgöngubætur – brýnast í einangruðustu byggðarlögunum
- Húsnæðismál
- Rannsóknastarfsemi, t.d. á sviði umhverfismála
- Ljósleiðari/háhraðanet í þéttbýliskjörnum, úrbætur í farnetum
- Þróunar- og nýsköpunarsetur og starfsstöðvar fyrir óstaðbundin störf
- Kvikmyndagerð/hugverkaiðnaður
- Atvinnumál í breiðum skilningi

• Fjárheimildir og kostnaður 2013 – 2025 (áætlun ´25)

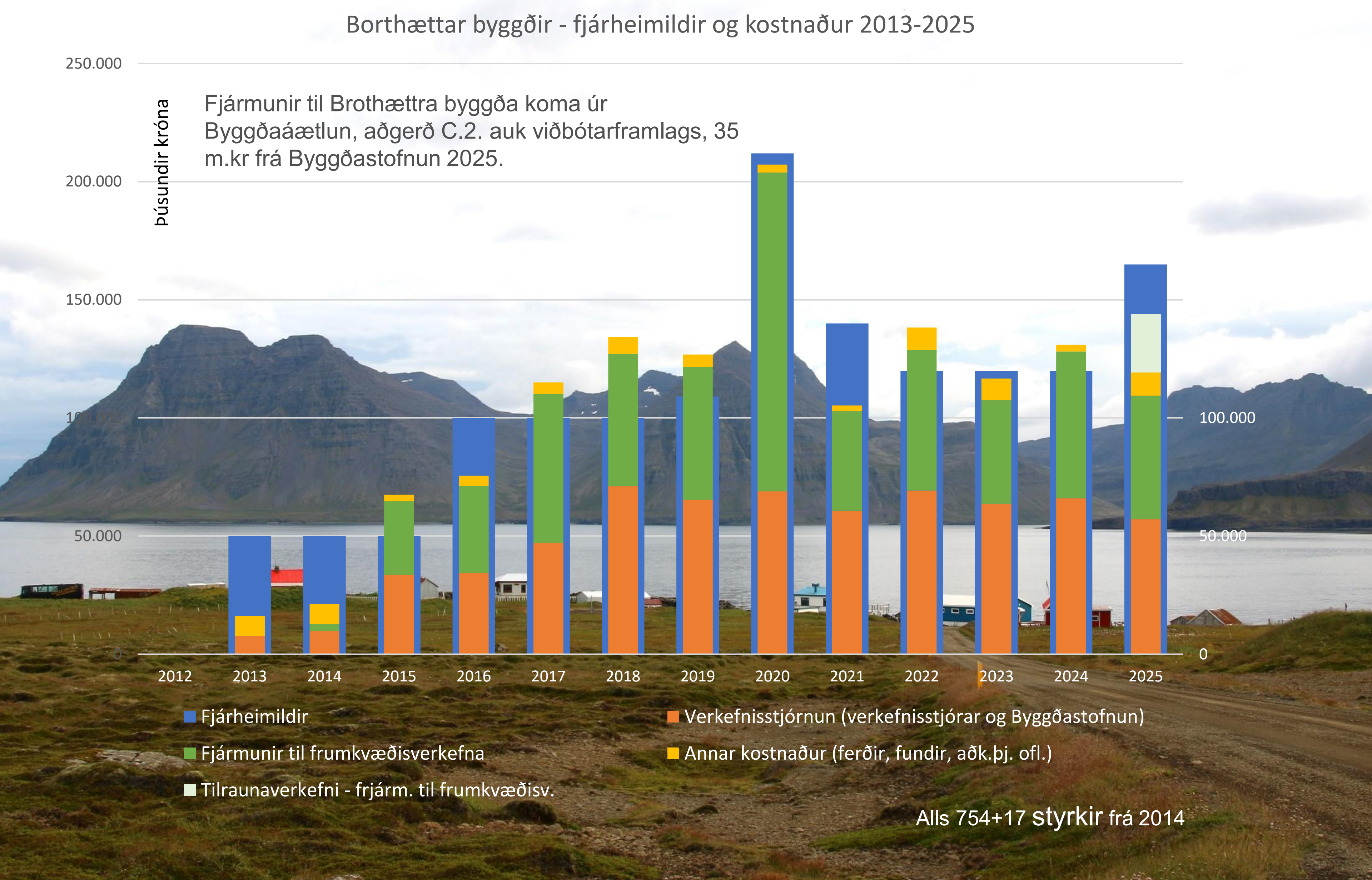

Takk fyrir að góða áheyrn